

SPRAAKWATER

DE BOER ALS KLIMAATKAMPIOEN

André Hoogendijk*

■ Boeren zijn de grootste waterbeheerders van Nederland. Op zo'n 1,8 miljoen hectare landbouwgrond vangen ze regenwater op dat doorstroomt naar het grondwater en het oppervlaktewater. Onze 50.000 boeren beheren samen vele duizenden kilometers aan slootkanten en ontelbare drainagepijpen, duikers en dammen. Het is logisch dat boeren en waterschappen nauw samenwerken. De klimaatopgave is daarin een nieuw hoofdstuk. Hierbij is een kanteling nodig naar de agrarische sector als oplossing. Met de boer als klimaatkampioen.

Klimaatontwrichting

Zoals bekend zijn de waterschappen en de agrarische sector vanuit de historie nauw met elkaar verweven. Afgelopen jaren ging de discussie in de media helaas weinig over de inhoud, maar vooral over macht en over geld. Ook belangrijk natuurlijk, maar hopelijk kunnen we deze discussie voorlopig weer in de ijskast zetten. Met de vierde droge zomer in vijf jaar tijd is het duidelijk dat de klimaatopgave niet kan wachten. De plicht roept.

Inmiddels is iedereen er wel van overtuigd dat ons klimaat snel verandert en dat we daar als mens de hand in hebben. Er zijn echter in Nederland nog maar weinig partijen die zelf aantoonbaar schade lijden door de klimaatverandering. Beelden op televisie zijn soms schokkend, maar de meeste klimaatschade ligt in landen ver weg van Nederland. In eigen land storen mensen zich wel eens aan de bruine grasmat bij de buurman, maar daar houdt het wel mee op. Het zijn echter de boeren die al jaren schade lijden door droogte en door hevige buien. Zij voelen de klimaatontwrichting in hun portemonnee.

Ook waterschappen zien de gevolgen van klimaatverandering in hun watersysteem en op hun begroting. Droogte is het nieuwe normaal, dus het hele systeem van water afvoeren en water vasthouden moet op de schop. Dijken lopen extra risico. Waterschappen moeten vaker ingrijpen om de oprukkende zouttong terug

te dringen. De Kleinschalige Wateraanvoorziening werd eerst de Klimaatbestendige Wateraanvoorziening en dreigt nu de Klimaatbestendige Wateraanvoorziening te worden. De afkorting blijft KWA maar de strekking verandert.

Kanteling

In de afgelopen decennia hebben we een langzame kanteling gezien in het gesprek tussen waterschappen en de agrarische sector. De discussie ging aanvankelijk vooral over waterkwaliteit en met name over de emissie van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen. Door een snel krimpend pakket aan chemische middelen, investeringen op en rond boerderijen en betere bewustwording is dat probleem nu bijna opgelost. Belangrijk daarbij bleek de inzet op 'samen meten is samen weten is samen handelen', populair gemaakt door Ingrid ter Woorst en op veel plekken in het land enthousiast omarmd.

In de afgelopen jaren is het gesprek vaker gegaan over waterkwantiteit waaronder het thema verzilting. Ook op dat vlak bleek dat samen meten leidde tot samen beter weten. Boeren kunnen inmiddels zelf de EC-waarde in de sloot meten en het waterschap kan doorspoelen op het moment dat het nodig is. De techniek staat voor niets, al blijft communicatie tussen mensen in het veld de belangrijkste schakel.

* André Hoogendijk is directeur BO Akkerbouw.

Nieuw knelpunt

De volgende fase in de samenwerking breekt nu aan. Waterschappen kunnen namelijk slechts faciliteren als het gaat om klimaatadaptatie. Het zijn de boeren met hun akkers en hun weilanden die er echt iets aan kunnen doen. Het is voor waterschappen ingrijpend en duur om hun watersysteem te veranderen van 'water afvoeren' naar 'water vasthouden' om zo de droogte beter het hoofd te kunnen bieden. Ingrijpend en duur maar op zich niet ingewikkeld. Het nieuwe knelpunt wordt vervolgens het afvoeren van grote pieken die ontstaan door heviger buien.

Als boeren meer water kunnen bufferen, dan verkleint dit de opgave van de waterschappen. Daarmee wordt de benodigde verbouwing van ons watersysteem minder ingrijpend en dus (veel) minder duur. Deze nieuwe werkelijkheid vraagt om goede samenwerking in elk gebied. Waterschappen zijn sterk in het maken van scenario's en het doorrekenen van capaciteit. Boeren kennen hun land als hun broekzak en weten wat er mogelijk is met het natuurlijke kapitaal van hun grond.

Onderzoeksprogramma

Als kenniscentrum voor de Nederlandse akkerbouw voert BO Akkerbouw een breed onderzoeksprogramma uit. Op dit moment nemen we deel aan 77 projecten met een totale omvang van circa 50 miljoen euro. Alle akkerbouwers in Nederland betalen mee aan het onderzoek. Vaak doen er aan een onderzoek ook ketenpartijen en, jawel, soms ook waterschappen mee. Meer dan de helft van onze onderzoeken vindt plaats in de vorm van een publiek-private samenwerking (PPS) binnen de Topsectoren, waarbij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit 50% cofinanciering levert.

Zo zijn we trekker van de omvangrijke PPS Beter Bodembeheer, de multidisciplinaire PPS Klimaatadaptatie open teelten en de PPS Bouwplannen onder klimaatverandering en eiwittransitie. Recent zijn we gestart met de PPS Zoetwaterboeren¹. Al deze onderzoeken moeten uiteindelijk leiden tot praktische tips voor boeren. We zetten bijvoorbeeld in op het verbeteren

van het watervasthoudend vermogen van de bodem, het opheffen van bodemverdichting zodat water beter kan wegstromen en het zuinig omgaan met zoet water. Waterschappen nemen soms deel aan deze projecten, maar de meeste projecten gaan buiten hen om. Hier ligt een kans om meer samen te leren.

Meer samenwerking

Het kenmerkt zowel boeren als waterschappers dat ze het liefste over de inhoud praten. Ik kan me voorstellen dat meer samenwerking begint met praten over hun vak en het luisteren naar elkaars inzichten. Zullen we eens starten met elke maand een klimaatcafé in elk waterschap? Met steeds een andere spreker en met ruimte voor interactie. Kennis uitwisselen en na afloop elkaar beter leren kennen. Laten we daarnaast bij elkaar op bezoek gaan, op de boerderij maar ook bij het waterschap. Bij elkaar kijken wat het effect is van klimaatverandering. Uiteraard ook meten is weten, maar vooral samen profielkuilen graven. Kijken, kijken en nog eens kijken naar de bodem.

Boeren hebben een groot belang bij een goede waterhuishouding. Op zandgebieden zullen boeren sloten gaan dempen om het water beter vast te houden, waardoor ze in het voorjaar pas later het land op kunnen. Als droog het nieuwe normaal is, betaalt dit zich echter aan het eind van het seizoen uit, doordat de grond dan minder droog is. Boeren zullen vaker greppels willen frezen parallel aan – in plaats van dwars op – de sloot om oppervlakkige afspoeling bij hevige buien te voorkomen. Ga over dit soort zaken tijdig het gesprek aan. Je wilt van elkaar weten wat de bedoeling is. De toekomst begint nu. Maak van de boer de nieuwe klimaatkampioen en van het waterschap de trouwste fan.

¹ Zie de website van BO Akkerbouw, www.bo-akkerbouw.nl, onder het kopje 'Kennis en innovatie' voor meer informatie over de lopende projecten. ■